

Galamdaşlarym: Rehmet Seýidow

Category: Ertekiler, Goşgular, Kitapcy, Poemalar, Sözler, Türkmen dili, Ýatlamalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Galamdaşlarym: Rehmet Seýidow REHMET SEÝIDOW (1910-1955)

Rehmet Seýidow barada makala ýazmaly bolanymda kän oýlanyp gezdim. Şahyryň öz döwründe edebiýata getiren täzeliklerini seljerdim, sapaklaryny ýatladym, bary-ýogy 45 ýaşap, «Awçy atma jereni!» ýaly bir topar ajaýyp goşgulary, poemalary bilen birlikde «Gyzyň kasamy» diýen ilkinji türkmen librettosyny ýazanyny, ençeme kitaby terjime edenini aňymda aýladym. «Men – baharlar bagşysy» diýşi ýaly, özüniň bahara meňzeş hoşgylaw adam bolandygyny göz önüne getirenimde, yzyndan gelýän ýaş nesli gowy görendigi göz önümde janlananda, şahyr barada aýtmaly, ýatlamaly zatlaryň köpdüdi hakydama geldi.

Rehmet Seýidowyň tutuş döredijiligini okanymda, onda igenje, başganyň göwnüne degýän ýekeje setire-de, ýekeje söze-de gabat gelmeýärsiň.

Bu çagalygy, tebigat gözelligini ömür boýy gursagynda göterip gelýän gaty sypaýy, ýüregi ýuka, näzik hem pespäl adamyň, hakyky şahyryň, «Baharlar bagşysynyň» goşgularynda ýüregiň töründen syzyp çykýan hoş owaz bolup ýaňlanyp gelýär.

Bu häsiýet başganyň ýüzüni çytdyrmag-a däl, eýsem janly-jandara-da rehimdar bakýan näzik şahyr, duýgur ýürekli adamyň ajaýyp häsiýeti.

Meşhur türkmen şahyry Rehmet Seýidowyň ady tutulanda, Köpetdagyň dyzyny ýassanyp ýatan Aşgabadynyň baýry, бүтін Lebabyň gözelligi, gyş bilen ýazyň seplesiginde ýere ýyly gidip, bugaryp duran atyzlar, sähel soňrak açylan bägül pyýalasy, tomsuna ygşyl atýan tylla sary bugdaýlyk... göz önüne gelýär. Jeýhunynyň, onuň kenaryndaky gara baglardaky bilbildir torgaý guşlaryň täze-täze mukamy eşidilýär. Şahyr ýadyňa düşende, adamy, бүтін tebigaty, ähli gözelligi söýmegi jany-teni bilen başaran, diýseň mylakatly, mährem, nurana, kalby owadan adam göz önünde janlanýar. Rehmet Seýidow diýlende,

şonsuz türkmen edebiýatyny göz öňüne getirmek mümkin däl. Munuň şeýledigine edebiýatçylaram, kärdeşlerimizem, okyjylaram wagt geçdigiçe oňat göz ýetirdiler.

«Bägül pyýalasy ýazyň elinde».

«Ýaş gelin dek bezenen tut».

«Nar ýañakly şapak».

«Başybak jygaly Köpetdag».

«Asry tigirli ýapjagazyň akyşy».

«Ýüzüni ýuwup, saçyny daran ýel».

«Başyn silkip, suwdan çykan sona deý».

«Alabahar ýagyşdan doýan düzler».

Şeýle setirleri okanyňda göwnüň açylýar, poeziýa bolan höwesiň artýar.

R.Seýidowa çöken göwünleri seýikleýän, ruhuňy göterýän şahyr diýilmegi göz öňünde şeýle ajaýyp şekilleri berýänligi üçindir. Aradan 60-70 ýyl geçse-de, bu setirleriň täzeçe ýaňlanmagy hem şoniň üçindir.

Rehmet Seýidow dostlary bilen Arçabil jülgesine gidýär. Arçabiliň geň-enaýy ýerlerini synlap, göwünlerini galkyndyrýarlar. Uzyn oturgyçsa dostlarynyň ortarasynda oturan Rehmet Seýidow:

– Makul bilseňiz, mende şeýle teklip bar – diýýär. – Pöwrize barada goşgy döredeliň. Boş gitmäliň!

Teklip goldanylýar. Şahyrlar pikirlerini kagyza siňdirip başlaýarlar. Ep-esli müddet geçensoň, bir-biriniň ýüzüne bakyp ýylgyryşýarlar.

– Kim okajak ilkinji bolup?! – diýip, Pomma Nurberdi soraýar. Hiç kimden ses çykmaýar.

Rehmet şahyr nazaryny uzaga dikip, okaýar.

Pomma Nurberdi zöwwe ýerinden turýar-da, şahyry garsa gujaklaýar.

– Berekella! Ana, goşgy diýip şuna aýdaýsaň.

Pomma Nurberdi ýerine geçip oturansoň:

– Indi nobat kimden? – diýýär.

Durdy Haldurdy:

– Bu goşga taý geljegini ýazan bolsaň okarsyň-da – diýip, hakykatyň dabaralanmalydygyny göz önünde tutup aýdýar.

Pespäl Rehmet Seýidow:

– Her gülüň bir ysy bar. Okaň! – diýýär.

Pöwrizeden öýlerine gelensoň kim goşgusyny ýyrtýr, kim şahsy arhiwinde goýýar.

Rehmet Seýidowdan görelde almaly zatlaryň biri-de onuň ýaşlary, geljek nesli örän eý görenligidi. Ol ýazyjylar soýuzynyň konsultantydy. Şahyr täze eseriň her setirini içgin derňärdi, belliklerini örän sowukganlylyk bilen aýdardy. Onuň ne ýygnakda, ne telefonda gepleşende, ne söhbet edýärkä, ýaşkiçi bolsun, ýaşuly bolsun, sesini gataldanyny gören-eşiden ýok. Sypaýyçylyk bilen, halys ýürekden maslahat bererdi. Ýöne talaby gowşatmazdy. Tutuş goşgynyň ýa-da poemanyň süňňünden, many-mazmunyndan kapyýasyna çenli birin-birin derňäp, eseriň pes kakýan ýerlerini awtoryň özüne boýun aldyrardy. Setiriň akgynlylygyna, kapyýanyň sagdyn bolmagyna aýratyn üns bererdi. Mysaly hem klassyky edebiýatdan, öz deň-duş şahyrlaryndan almany gowy görerdi. Olaryň her haýsy şol ýyllar poeziýanyň dürli-dürli ýollary bilen barýan, biri-birine meňzemeýän atly şahyrlardy. Pommanyň ýa-da Seýitliýewiň bir bendini ýatdan aýdardy-da, «Gör-ä, seniň kapyýaň şonuňky ahyr. Türkmen dili baý, öň işlenen kapyýany almanynda-da, söz gyt däl. Her setir, her kapyýa özüňki bolmaly, ýogsam ol her mahal, öweýligini eder durar.

Şahyryň her sözünüň, her setiriniň, her kapyýasynyň basa oturmagy talap edýändigini zynharlaýandygy hut şonuň üçindir. Niresiniň towunyň çaladygyny awtoryň özi syzmaly. Ikirjiňlenen setiriňi, sözüňi birnäçe gezek ýazyp görmek gerek. Diňe şonda çyn şygyr öňe saýlanar. Ýaşlygyň bir häsiýeti bardyr. Belki, geçäýedi-dä, bellik edibem durmaýadylar-da, hany, gazete ýa žurnala eltip göreýin diýip, käbir ýaşlar redaksiýalara barýarlar. Ilkinji nobatda, şol zyýanly ýaltalygy ýeňmek zerur. Ýazan zadyňy boldum edeniňden soňam birnäçe gün, belki, aýlap saklap, täzeden dykgatly okamagyň ýüzüň gyzmazlygyna nepi deger».

Rehmet aga bilen ilkinji sapar ellinji ýylda ýazyjylar

guramasyna birnäçe ýaş şahyr bile baranynyzda tanşypdyk. Biz täze goşgularymyzy görkezmäge barypdyk. Rehmet Seýidowyň ýaşy şol mahal kyrk çemesidi welin, biziň üçin gaty ýaşuly adam ýaly göründi. Ol ählimiz bilen elleşip görüşdi. Atlarymyzy soraşdyrdy. Birimizem tanamandygy onuň ýüz-gözünden duýulýardy.

Rehmet Seýidow herimiziň döredijiligimiz bilen aýratyn gyzyklandy. Her kime iki-üç sany goşgy okadyp, diňläbem gördi. Ol maňa şeýleräk maslahat berdi:

– Inim, iň kynny çagalar üçin ýazmakdyr. Köprük Marşagy, Gaýdary, Mihalkowy, Bartony oka. Sen gyzykly, täsirli ýazjak bol. Özüň pikir edip gör, çaga gyzykly gürrüň aýtmasaň, ýanyňdan turuberýändir. Ondan soňam goşgynyň kapyýasy kän bolsun. Görýäňmi, küşt hakyndaky goşgyň gyzykly, kapyýalaşysam oňat. Ony iki sany goşujy bilen deňeýşiň, patyşa ele düşende, oýnuň-urşuň gutaryşyny beýan edişiň täsirli hem täze. Edil şunuň ýaly guş-gumryny, haýwany gepledibem ýazyber. Türkmen ertekilerinem, sanawaç, matallaram köprük oka. Olardan beýan edişem, türkmen diliniň baýlygynam öwrenip bilersiň!

Şol gürrüňden soň ýatakjaýa gelip, ähli ýazan goşgularymy aldym-da, botanika bagyň iň kölegeli ýerine gitdim. Goşgulary bolýan hem bolmaýan diýen iki topara bölüşdirdim. Soňam bolsa işläýjeklerimi, gyzyklylaryny seçdim. Bary-ýogy on iki goşgy boldy.

Şol günler Rehmet Seýidowyň goşgularyny täzededen okadym. Okadygymça haýran galdym. Goşgular, öňki pikir edişim ýaly, tebigat hakynda däl-de, adam duýgusy, özüniň dünýä guwanjy hakynda ekeni:

*Her öý, her jaý,
Edip berjaý
Bütün bir ýyl borjuny,
Şat hoşlaşyp,
Gujaklaşyp
Ony ýola şaýlaýar.
Guşap bilin,
Öpüp ilin,*

*Egne atyp horjuny,
Sag bol diýip,
Içmek geýip,
Iline göz aýlaýar.*

Şu setirleri okap otyrkam, şahyryň «Kapyýaň köp bolmalydyr» diýen sözleri ýadyma düşdi. Goşgynyň setirleri gysga-da bolsa, onuň kapyýalaşmaýan ýekeje setirem ýok. Şonuň üçin muny ýat tutmagam aňsat ahyryn. Okap başlanyňdan, edil eňaşak giden ýaly badyňy saklap bilmeýäň.

Bir sapar Rehmet agadan çekinibräk soradym:

– Siziň her iki ýyldan bir kitabyňyz çykyp dur. Şularda ýerleşen goşgularyň näçerägi könelmän, möwritiji ýitirmän ýaşar öýdýäňiz?

– Kaýum, bu soragyňa jogap taýyn. Men Magtymguly däl. Hemme ýazanym hemişe okalar diýip hiç kim aýdyp bilmez. Meniň şygrylarymyň gylla ýary döwür bile bagly. Oňa seslenmeseňem däl. Ýöne tebigata yşgym uzagrak ýaşasa gerek. Olar tiz-ä könelmese gerek. Sebäbi şygryr tebigata bagyşlansa-da, hersiniň aňyrsynda Watana, il-güne söýgi, adam söýgüsi, çuňňur duýgusy ýatyr. Watany, tebigaty söýmek mydamalyk, ol uçgun barha köremese, peselmez. Ana, men şoňa ynanýan.

Men o mahallar uniwersitetiň 4-nji kursunda okaýardym. Şahyr öz şygrylary hakynda näme üçin beýle pespällik etdikä? Ýogsa şo ýyllar onuň enceme goşgusy uly konsertlerde, uly ýygnaklarda häli-şindi okalyp ýördi ahyryn. Ýaşulyynyň ol jaýdar pikirine soň-soňlar göz ýetirdim.

Kaýum TAŇRYGULYÝEW,
Türkmenistanyň halk ýazyjysy.

«Garagum» žurnaly, 2008 ý. No 3. Ýatlamalar